

INTRODUCCIÓ

2012, UN ANY APASSIONANT

Jordi Estivill

UNA CRUÏLLA

És molt possible que els futurs historiadors relativitzin la importància dels fets ocorreguts durant l'any 2012, però per als que han tingut la sort o la desgràcia de viure'ls, no es pot deixar de considerar que han estat apassionants i fins a cert punt crucials. Semblava que el ritme de la història s'accelerava i que es marcava un punt d'inflexió, un abans i un després.

Raonablement, hom es pot preguntar si es deixava enrere el llarg període que s'enfonsa en la transició i s'albirava una nova etapa que ningú no sap ben bé on portarà. Molts dels implícits i dels continguts explícits dels pactes de la transició s'han anat esfilagarsant en els darrers anys i han emergit, qüestionats, l'any 2012. Els consensos que es cristal·litzen al voltant dels pactes de la Moncloa, primer, i de la Constitució, després, s'estan trencant. La manca creixent de credibilitat de la monarquia, l'esquinçament d'alguns dels pesats vels que impedièen parlar dels crims de la Guerra Civil i excusar institucions i persones responsables de la repressió posterior, l'esgotament d'una manera d'organització territorial fonamentada en l'anomenat Estat de les autonomies i el cafè per a tothom. El bipartidisme tan característic de la vida política de l'Estat espanyol durant aquests anys, la subordinació d'uns sindicats a les directrius dels partits, un cert benestar material que portava vers l'individualisme, l'hedonisme i la passivitat ciutadana.

La distància creixent entre ciutadans i polítics, l'extensió de la corrupció des de l'àmbit local fins a la Corona, una progressiva desafecció dels catalans que s'ha anat traduint en una afirmació prou massiva en favor del dret a decidir i d'una potencial independència, la consciència que l'Estat espanyol s'enfonsa i té cada cop menys marge de maniobra, el nombre creixent de persones i moviments que comparteixen la insubmissió civil, fiscal, social, cultural, la

força dels moviments socials... són signes comprovables d'uns canvis en profunditat.

Sens dubte, el 2012 ha estat un any cruïlla afectat, d'una banda, per les greus conseqüències d'una crisi que ja fa més de quatre anys que dura i que troba les seves arrels en el tipus de creixement econòmic de casino, bombolla immobiliària i totxo, instaurat després de la crisi del petroli, i, de l'altra, per l'emergència massiva d'una identitat nacional llargament soterrada que l'Estat de les autonomies no ha pogut ni emmascarar ni neutralitzar. Els dos moviments s'han ajuntat en la vida quotidiana dels ciutadans de Catalunya i s'hi han fet més presents. Aquest Nadal del 2012, en moltes llars catalanes s'ha brindat a favor de la independència o s'ha discutit sobre aquesta qüestió. En moltes converses de bar no s'evoquen solament els èxits o les derrotes esportives del Barça sinó que es polaritzen les posicions al voltant de les opcions polítiques. Es produeix un procés creixent de posicionament personal i col·lectiu. No és un atzar que, malgrat la desafecció política genèrica, augmenti la participació en les eleccions del 20-N. Es va invertir una certa tendència vers l'abstenció. El dret a decidir i la causa de la independència han esdevingut majoritaris al Parlament de Catalunya.

Al mateix temps tothom té un conegut, un familiar, un amic que no té feina o que té cada vegada més dificultats per arribar a fi de mes. També l'empobriment es fa més visible i tots els estudis i les estadístiques mostren la desigualtat creixent i que cada cop hi ha més persones que viuen per sota dels llindars de pobresa. Els avis amb les seves migrades pensions cobreixen la disminució d'ingressos de fills i néts. Els joves intenten trobar feines cada cop més precàries i fora del seu abast. Alguns de ben formats, cada vegada més, surten del país. Els immigrants, sobretot els darrers arribats, retornen. Les dones han de treballar doblement i suporten, encara més, les conseqüències de la crisi. Molta gent és expulsada dels seus habitatges, perseguida per unes hipoteques que no poden pagar i que uns bancs devoradors exigeixen. El conjunt del país s'empobreix individualment i col·lectivament.

Les finances públiques de la Generalitat estan tan esgotades i són tan dependents de les escorrialles del Govern central que en moments determinats sembla que ni els sous dels funcionaris, que es retallen, no es poden pagar. La qualitat de determinats serveis públics es degrada i si no es nota més és perquè els treballadors s'esforcen doblement. Molts equipaments col·lectius, molts dels quals es van generar en anys de megalomania constructora de l'Administració pública, no es poden mantenir i s'han de tancar. D'altres es deixen a mig fer. Quantes promeses incomplertes! A l'Administració local, sovint còmplice del sector immobiliari, li és cada cop més difícil gestionar les

seves competències i es posen en relleu les mancances històriques del seu sistema de finançament. La protecció social pública retalla per on pot i moltes veus es pregunten raonablement on van a parar els fons de pensions i fins quan podran fer front a les seves obligacions.

La gran majoria dels ciutadans que tenien prou dificultats per entendre què els estava passant, van obrint els ulls, discuteixen sobre les causes i en perfilen els responsables. No acaben de creure's l'argument que van estirar més el braç que la màniga i reaccionen davant d'una situació que, sovint, els supera. Si es permet presentar una tipologia, sovint reductora i simplificadora, es podria distingir un primer tipus de persones, aclaparades, que s'auto-culpen, es refugien en el món de la resignació i la culpabilitat internes o en el de l'agressivitat amb l'entorn familiar i veïnal. Molt probablement el nombre de suïcidis, de malalties mentals, d'agressions als més febles (les dones, els infants, els avis) ha augmentat considerablement en els darrers temps. En el 5è Congrés Català de Salut Mental s'ha informat que amb la crisi, els casos de depressió han augmentat un 19 %, i un 8,4 % les situacions d'ansietat. D'altres oscil·len entre la queixa, l'escepticisme i la sornegueria, que els porten a la passivitat, a creure que per molt que facin no se'n sortiran, i es deixen anar, si tenen un coixí per fer-ho. Uns tercers tracten de trobar sortides individuals. S'espavilen. Continuen creient que l'esforç personal en l'estudi, a la feina, els donarà resultats positius. Uns quarts no accepten allò que els succeeix, perden la por, comparteixen necessitats i problemes, s'organitzen i cada vegada més es revoltent.

ENTRE EL NEGUIT I LA ILLUSIÓ

L'any 2007, el del primer anuari, Oriol Homs constatava els grans canvis de les dècades anteriors. En el del 2008, afirmava els tres eixos que alimentaven la perplexitat dels catalans. Josep Vicent Marqués l'any 1974 ja havia parlat del País Valencià com d'un país perplex. La figura del català perplex va omplir unes quantes pàgines i hores dels mitjans de comunicació socials, que aleshores acostumaven a parlar del català «emprenyat». En l'anuari del 2009, Marina Subirats convidava a posar els peus a terra i advertia dels símptomes de la crisi econòmica i de la distància creixent entre la societat civil i la societat política. En la corresponent introducció de l'anuari del 2010, Josep Maria Rotger insistia sobre la tendència al retraïment i al replegament de la població. Ell mateix i Josep Maria Masjuan, coordinador de l'anuari del 2012, posaven en relleu la importància creixent d'uns moviments socials caracteritzats per la indignació

davant de retallades, decisions arbitràries i situacions d'injustícia i desigualtat cada vegada més insuportables.

Així, seguint aquestes reflexions, el tarannà col·lectiu del país hauria passat d'un primer moment de perplexitat a un baixar dels núvols, per retreure's i per després indignar-se en els darrers temps. Ara, es pot suggerir que la majoria dels nostres conciutadans continuen en una indignació que cerca canals d'expressió. Molts s'organitzen i cada cop són més els que es revoltent davant d'una degradació de les seves condicions personals de vida i de treball i dels serveis públics, i sobretot perquè no tenen clar el futur que els espera.

Tot un món de certeses inamovibles, d'estalvis acumulats, de consums endeutadors, de seguretats indestructibles, de drets adquirits, de valors sòlids, s'enfonsa, i la precarietat i la vulnerabilitat es troben en moltes cantonades del carrer. Cada cop és més gran la sensació que si bé aquestes circumstàncies són compartides per molts altres països, especialment pels de l'Europa perifèrica, hi ha una responsabilitat específica d'un Estat central a la deriva i del bloc dels poders econòmics, financers, polítics i mediàtics. Al mateix temps, tenen present que si ells no fan res, ningú no els traurà les castanyes del foc, i comencen a albirar que és possible canviar. El català es mou entre el neguit per un present i un futur incerts, i la il·lusió per construir un nou horitzó.

Al mateix temps que les manifestacions globals i sectorials creixen, hi ha molt pocs pobles i barris a Catalunya que no tinguin una assemblea local, una societat cultural, un cor o un grup de música, un centre de recerques locals, un cercle de debats, un casino i un ateneu popular, una colla de castellers o de bastoners, un grup organitzat de pares, una tropa de teatre d'aficionats, un o diferents casals de gent gran, associacions vàries que persegueixen les finalitats més diverses (excursionistes, filatèliques, columbòfiles, de boletaires, d'escacs, d'esports), sense parlar dels grups més informals que neixen, s'esllanguixen i tornen a emergir. Aquesta dinàmica i contradictòria societat civil es mobilitza i es posiciona de manera creixent. No tots els esforços van en el mateix sentit. Tanmateix, molts, des de les voluntarioses iniciatives que convocaren les cinc onades de consultes sobiranistes, han anat basculant vers l'agenda independentista. Com hem d'interpretar sinó la manifestació del 10 de juliol del 2010 i l'encara més multitudinària de l'Onze de Setembre del 2012? Com hem d'explicar sinó l'existència de les més de quatre-centes assemblees locals que formen el mosaic de l'Assemblea Nacional de Catalunya? Com hem d'analitzar sinó l'audiència creixent d'Òmnium Cultural i de les múltiples iniciatives culturals i polítiques que omplen l'escena del país?

D'altra banda, l'efervescència de les xarxes socials està a l'ordre del dia. Una gran part de la població està connectada, s'envia i rep missatges, in-

teractua i, de manera més o menys informal, intercanvia informacions que no passen per l'adreçador de les agències oficials ni dels grups de pressió mediàtics. Uns utilitzant l'anonimat, d'altres més obertament, manifesten les seves opinions sense gaires mediacions institucionals. Mitjançant aquest debat, es crea així una mena de consciència col·lectiva que va per lliure i que té una capacitat creixent de convocatòria. L'any 2012, diverses manifestacions han estat convocades a través de les xarxes. I, per ara, no es veu ni qui, ni com, pot aturar aquest procés que, d'altra banda, no és específic de Catalunya.

Caldria, per completar aquest panorama d'un 2012 que es mou entre el neguit i la il·lusió, referir-se als que tracten de trobar respostes a la crisi econòmica i als actors que l'han provocat. Potser és útil diferenciar els moviments de resposta directa, de causa-efecte, dels que inclouen una dimensió alternativa a més o menys llarg termini. En els primers es podrien situar moltes de les contestacions que es fan davant de retallades i degradacions de les condicions de vida i de treball: mestres, professors, estudiants, cossos sanitaris, funcionaris, treballadors fabrils i de serveis, bombers, assalariats dels transports i les companyies aèries, a vegades seguint les consignes sindicals, més sovint de manera autònoma, es manifesten per reivindicar millores salarials o protestar per la pèrdua dels llocs de treball i dels drets adquirits. En algunes ocasions, com amb la reforma laboral de febrer, les organitzacions sindicals aconsegueixen, quan van unides, recuperar una part de l'espai social que han anat perdent i de la seva legitimitat i convocar unes vagues generals com les del 29 de març i del 14 de novembre del 2012.

En el segon tipus de respostes es podrien incloure tots aquells que s'arrisquen creant iniciatives i empreses culturals, artístiques, comercials, socials. Malgrat les retallades i tal com havia succeït durant la crisi dels anys setanta, hi ha ciutadans que no es conformen i generen iniciatives amb la finalitat de crear-se el seu propi lloc de treball com a empresaris autònoms o bé per donar sortida a aspiracions professionals i creatives, molt sovint organitzades col·lectivament. Algunes provenen de l'economia submergida, que s'ha incrementat molt, d'altres, del descobriment de marges de maniobra productius i comercials. Per als de més ençà, l'experiència se situa en el camp de la recerca i la innovació tecnològica, ecològica o cultural, per als de més enllà, es tracta de cobrir necessitats que ni l'Estat ni el mercat no afronten, o rescatar empreses que són abandonades pels empresaris.

Sense caure en les quimeres dels que volen vendre les figures d'un empresari cultural i social que hauria de resoldre tots els problemes, sí que es pot constatar que una part considerable dels ciutadans, especialment els joves,

reaccionen, protesten, bullen amb noves idees i intenten aplicar-les encara que el context els sigui hostil o molt hostil.

Durant l'any 2012 s'han creat dues-centes catorze cooperatives a Catalunya, la gran majoria de treball associat, hi ha un centenar de mercats no monetaris i del temps, d'intercanvi de béns i serveis, uns cent trenta grups de consum responsable, més d'una desena de monedes locals, COOP57 —que té més de dos mil cinc-cents socis— va deixar 9,5 milions d'euros a projectes socials i ecològics, i la xarxa d'economia solidària de Catalunya té més de vuitanta unitats econòmiques que reclamen un nou model basat en la democràcia i la participació, la reciprocitat i l'ànim no lucratiu, la sostenibilitat econòmica i ambiental i la transformació social. La força creixent d'aquest moviment, encara que marginal, es va veure reflectida en la realització a finals d'octubre del 2012 de la primera Fira de l'Economia Solidària de Catalunya, amb l'assistència de més de cinc mil persones. És un moviment que vol construir il·lusionadament un altre món i que creu que això és possible i urgent, i que ja ho està fent.

És innegable que les distincions entre moviments de resposta directa i els alternatius es perden quan es fa l'anàlisi de la plataforma dels indignats, de la dels afectats per les hipoteques o d'algunes de les més sectorials. Ja que en totes es troben reivindicacions concretes i denúncies contra el sistema, i al mateix temps formulacions més o menys precises sobre quina nova cultura política i quin món es vol construir. O, com a mínim, com arribar-hi. Emergeixen moltes reflexions sobre les sortides i les solucions a les degradades situacions actuals.

LES DIFICULTATS DE FER L'ANUARI

En aquestes circumstàncies, si mai no és fàcil la tasca d'elaborar balanços anuals, distingir els moviments de fons de les onades superficials, encara ho és menys quan és tot el mar el que s'agita, els vents vénen dels quatre horitzons, tan aviat bufa la tramuntana com el garbí, i el tràngol no permet distingir la direcció que prenen. Hi ha hagut al llarg de l'any pocs dies de mar encalmada que possibilitin fer un balanç de l'itinerari transitat i mesurar el que queda per recórrer. A més, el ritme dels darrers mesos s'ha accelerat i ara que estan de moda els símils homèrics, el vaixell està lluny d'haver arribat a Ítaca, on la recobrada serenor dels navegants els permet fer balanços calmats de la situació i de les seves causalitats.

En aquestes circumstàncies és difícil destriar el gra més estructural de la

palla més anecdòtica, no caure en subjectivismes estèrils, o no deixar-se anar per valoracions transcendentals que no expliquen res. La sociologia i les ciències socials haurien d'ajudar a fer emergir els processos més profunds. En el diàleg sempre renovat entre la sociologia i la història, la primera hauria de ser capaç de revelar les transformacions que es produeixen en la societat i derivar-ne regles d'interpretació, mentre que la segona, en mirar cap enrere, tendeix a conèixer més les causalitats i els orígens. Quins són aleshores els estatuts dels esdeveniments que marquen l'evolució anual? Quin valor material i simbòlic hem d'atorgar als fets que es van succeint? Pertanyen a les categories que no s'expliquen si no és amb una mirada històrica? Són interpretables amb les eines sociològiques per molt aleatoris i quotidians que puguin semblar? Quin és el sentit i el significat que tenen?

No es tracta de contestar aquí a aquestes preguntes, sinó d'evocar més modestament la hipòtesi que el 2012 no és solament una època de canvis, sinó que potser aquests assenyalen un canvi d'època. Si aquesta hipòtesi és certa, aleshores l'anuari ha de constatar que s'estan deixant moltes coses del passat i n'estan emergint moltes d'insospitades que marquen un nou cicle. Sense oblidar, però, que la mirada enrere s'enterboleix amb l'agitació del present. I això relativitza l'ambició d'aquest anuari. Moltes de les seves afirmacions han de passar pel sedàs d'aquests límits.

UNA RENOVACIÓ DE LA MIRADA SOCIOLÒGICA?

Hom es pot preguntar si l'instrumental convencional de les ciències socials i de la sociologia serveixen per analitzar aquest canvi d'època. La resposta no és evident. Ja que, d'una banda, existeix una tradició crítica que ha interpretat la realitat i n'ha mostrat els laberints més profunds, les causalitats dels fenòmens socials. De l'altra, en la sociologia es troba un corrent que fotografia i presenta consideracions i dades més o menys sofisticades que es queden en la superficialitat i que expliquen ben poc allò que està succeint. Sovint serveix per justificar l'ordre i els mecanismes del funcionament social. No es tracta d'entrar en el conegut i fins a cert punt esgotat debat entre metodologies quantitatives i qualitatives, sinó d'assenyalar que sorgeix una nova manera de fer sociologia que, abandonant la pretesa neutralitat científica, es compromet amb la realitat que observa. Es pot argüir que l'observació participant i altres mètodes semblants formen part del patrimoni històric de l'instrumental sociològic i que, per tant, aquest compromís no seria cap novetat.

Però, i si es permet un xic de gosadia, es pot suggerir que gairebé tots els

autors d'aquest anuari, a més de pertànyer a una nova generació i de cultivar una sociologia prou allunyada de les lògiques acadèmiques, es posicionen d'una altra manera davant la societat. Molts d'ells estan implicats activament en els moviments, les manifestacions i les problemàtiques que analitzen. Ho viuen des de dins i no des de laboratoris exteriors i distanciats o responen a modes més o menys esotèriques. Aquest posicionament els porta a una mena d'autoreflexió que vol respondre a les preguntes que emanen de les potencialitats, els reptes i les contradiccions dels seus moviments. Fan un balanç que ha de servir per posar en evidència les situacions d'opressió, d'exclusió, d'opacitat, per denunciar els processos i els responsables que els originen, i per millorar l'acció dels col·lectius en què s'inscriuen o de les polítiques que els afecten o de les opcions que ells contribueixen a fer néixer.

Potser sí que es tracta d'una renovació de la mirada sociològica. O d'una altra mirada inconformista, revoltada a vegades, que examina al més rigorosament possible una realitat que es vol transformar. Una mirada que no és còmplice de les representacions socials dominants, que no accepta els estereotips que els que tenen els poders adjudiquen als de baix, o de les manipulacions interessades de contertulians, representants polítics, líders d'opinió i de la majoria dels mitjans de comunicació. Una mirada que no és patrimoni exclusiu de la sociologia i que pot ser cultivada i compartida per d'altres que no necessàriament en tenen el títol oficial.

En aquest sentit, val la pena esmentar i saludar la sortida d'un altre anuari. És l'*Anuari Mèdia.cat*, del Grup de Periodistes Ramon Barnils, que ja va per la tercera edició i que inclou dotze reportatges sobre temàtiques silenciades pels mitjans tradicionals.

UNA PETITA NOVETAT: LA INTRODUCCIÓ D'UNA CRONOLOGIA

Una manera prosaica d'intentar superar alguns dels esculls esmentats ha estat elaborar una cronologia sintètica, que és una llista dels fets principals que han succeït durant l'any 2012. Aquests fets han estat seleccionats segons la seva significació en ordres molt diversos de la vida quotidiana. Significació que sovint és discutible i té un cert grau de subjectivitat. A més, quan els esdeveniments es judiquen des de la proximitat es fa més difícil analitzar-ne el ressò. La distància en el temps acostuma a donar una distinta i més objectiva valoració. Es veu millor si tenen o han tingut més o menys importància.

Tanmateix, l'esforç, fet per Josep Corbella, d'elaborar aquesta cronologia ha estat útil per fer aparèixer un cert encadenament dels fets i s'espera que

serveixi als lectors per recordar què va omplir l'escena del 2012. Si això es va repetint en successius anuaris serà més fàcil seguir el curs de la història. D'una història que no sempre es fa visible a través dels fets puntuals. Molt sovint el que emergeix és la punta d'un iceberg, d'un important corrent soterrat que ve de lluny i que irromp posteriorment amb més força. Tanmateix, els fets queden.

Josep Corbella ha recollit informacions molt dispars però que per un motiu o altre atrauen l'atenció a escala local, nacional, estatal i internacional. També així es poden establir certes correspondències entre el que passa aquí i el que passa a fora.

QUÈ ES TROBA I QUÈ NO EN L'ANUARI

Potser val la pena explicar com s'ha elaborat aquest anuari, quins objectius es perseguien, què s'hi troba i què queda pendent. L'inici d'aquest itinerari es troba en la presentació de l'anuari de l'any 2011 i en l'interessant debat que s'hi va produir. En la reunió de la junta de l'Associació Catalana de Sociologia del mes d'abril es va decidir demanar que fos Jordi Estivill el que coordinés els dos anuaris següents. Decisió que el president Josep Maria Rotger va notificar vers la fi del mateix mes, fent algunes oportunes indicacions. Acceptació il·lusionada i mans a l'obra.

Al maig vaig redactar un text anomenat «Alguns suggeriments provisionals per als anuaris 2013-2014» en què es definien les intencions de la coordinació. Potser se'n poden destacar les següents:

- Intentar incloure-hi els canvis profunds de la societat catalana i situar-los en el context més global.
- Procurar que l'anuari reflectís allò que durant l'any ha succeït i ha caracteritzat la dinàmica actual.
- Aplicar una visió crítica complementada amb el màxim rigor possible.
- Donar la veu als moviments i als marges, procurant la col·laboració de científics socials de Mallorca, el País Valencià i la Catalunya del Nord.

També s'hi proposava el tractament de determinades temàtiques que ja aleshores s'intuïa que podien ser significatives de l'evolució del país. Aquest document es va enviar al Consell Assessor de l'Anuari i a la Junta de l'Associació. En dues reunions posteriors amb aquests òrgans es van rebre alguns comentaris que s'hi han intentat incorporar.

Però, com que de les intencions inicials al que es pot fer realment, sempre hi ha una distància, potser val la pena explicar allò que es troba en l'anuari i per què, i què no s'hi pot trobar.

Com un ressò, es publica un article de Dominique Sistach, professor a la Universitat de Perpinyà i membre del Centre Nacional de Recerca Científica. Prové del nord, de l'anella més feble de l'espai català, on la identitat catalana es troba sotmesa a un complex procés de vernís folklòric per dalt, a les pugnes intracomunitàries pel mig i a una afirmació social i cultural per sota que no té, per ara, traducció directament política. Sense oblidar que l'hibridisme perpinyanès de què es parla és, també, el resultat d'una sistemàtica opressió de l'Estat francès i de la complicitat dels poders locals. El ressò igualment reflexiona sobre l'ascens i el sentit d'una extrema dreta que puja a tot Europa i aquí, encara que en les darreres eleccions no fos el cas. No deixa de ser interessant que una de les interpretacions que es fan de l'ascens del Front Nacional dels Le Pen a la Catalunya del Nord sigui el buit de poder i la manca de projecte polític alternatiu. Aquesta pujada dels feixismes era una de les problemàtiques proposades i que caldrà reprendre en propers anuals. Si la serp del feixisme ha trencat l'ou al nostre país no es pot fer com l'estruç: amagar el cap sota l'ala per no veure-ho.

De més al sud, del País Valencià, arriba un ressò, amb Josep Maria Roselló, sociòleg, més tènue, sota la forma d'una presentació d'algunes relacions teixides al voltant del naturisme i de com es passa d'un plantejament de transformació social a la defensa de la peculiaritat. Estem convençuts que per poc que es facin esforços en futurs anuals es podrà comptar amb enriquiments provinents del País Valencià i de les Illes. Són tantes les coses que hi estan passant i ens afecten tant, que seria absurd deixar-les passar, ignorar-les... Si fa un temps la noció i els lligams dels Països Catalans van fer un cert camí i no han deixat d'estar presents, ara es tornen a plantejar més obertament sota la forma d'un passadís mediterrani que necessita les seves i pròpies infraestructures i de l'atac sistemàtic i salvatge que l'Estat central porta a terme contra la nostra llengua, la nostra cultura i el nostre sistema educatiu.

Hi ha dos articles que també es mereixen que els comentem i posem en relleu. Ambdós comparteixen fortament aquella visió crítica que es formula des de dins, aquella renovació de la mirada a partir de la pràctica, de què es parlava en apartats anteriors. El d'Iván Miró, que treballa a la Ciutat Invisible i és autor de diferents llibres sobre l'estructuració urbana, els moviments socials i el cooperativisme, examina com s'han originat i han confluït un conjunt de causes populars, quines formes autònomes d'organització i de lluita han adoptat, com s'ha inaugurat un nou cicle de desobediència civil activa.

Així, el moviment dels indignats és una mostra d'un protagonisme i una subjectivitat socials, que fa una crítica de la política tradicional i reivindica una nova cultura política sobre un rerefons d'una ofensiva del capital i dels poders constituïts. L'any 2012 marca una eclosió acumulativa amb futur o és l'inici d'un esfilagarsament d'aquest tipus de moviments? Es pot sospitar que si les causes segueixen estant presents, molt probablement aquests processos i moviments continuaran, encara que adoptin altres formes més punyents o cerquin fórmules més pragmàtiques de construir una altra economia i societat.

L'aportació d'Ada Colau, coneguda activista de la Plataforma d'Afectats per la Hipoteca, se situa en el cor d'una de les problemàtiques més colpidores i dramàtiques dels moments actuals: la de les persones que són expulsades de llurs habitatges perquè no poden pagar lloguers i préstecs. Al mateix temps que una gran part del parc immobiliari buit posa en evidència l'anterior procés especulatiu, la complicitat i la manca de polítiques públiques adequades, la voracitat bancària i l'enorme contrast entre les necessitats dels ciutadans i l'oferta del mercat. La lluita contra els desnonaments ha plantejat que a partir d'una reivindicació concreta i quan la gent s'organitza «apoderant-se», és possible obtenir avenços substantius, petites victòries, superar possibles corporativismes i connectar amb el conjunt de la ciutadania sobre qüestions d'interès general.

És ben sabut que el conjunt del país s'empobreix així com ho fan els seus ciutadans. Se cercava algun autor que precisament transcendís els convencionals esquemes quantitativs i estadístics que individualitzen la pobresa i l'exclusió, i mostrés el que es podria anomenar la pèrdua de capital social dels darrers cinc anys. Ja que cada vegada és més evident la relació entre empobriement col·lectiu i individual i que una de les condicions per tenir un desenvolupament sostenible és la promoció i l'enfortiment del capital social. No s'ha trobat, per ara, cap persona que pogués fer aquest tractament. Tanmateix, dins de la panòpia de mesures en la lluita contra la pobresa, que, tot sigui dit de passada, ha vist desaparèixer la impulsió europea de la dècada del dos mil i l'elaboració i l'aplicació dels plans més integrals i que gairebé només es financin, a la baixa, projectes puntuals i mesures legítimes benèfiques i alimentàries que són pa per a avui i fam per a demà, hi ha les rendes mínimes. Prestacions que, creades a la fi dels anys vuitanta, depenen de les competències de cada «comunitat autònoma». Per a uns són el fonament del que podria ser un camí vers la renda ciutadana i per a d'altres són tupaforats d'un sac sense fons. Els responsables d'aquestes mesures no es poden refugiar en la permanent queixa de la gasiveria del Govern de Madrid o en la denúncia dels excepcionals casos de frau. I si la dignitat d'un país es mesura en la manera com tracta la

pobresa, per això és important examinar com les rendes mínimes estan funcionant o malfuncionant al nostre país i quin paper tenen en el conjunt de la protecció social. Sobretot quan generen debats i modificacions que encobriren la pobresa de la política, com posa en relleu, en el treball que els dedica, resultat de la seva tesi, Joan Cortinas, sociòleg que treballa al Centre de Recerques Sociològiques i Polítiques de París.

Si en un apartat anterior d'aquesta introducció es posava de manifest la vitalitat de la capacitat associativa a Catalunya, la col·laboració de Bienve Moya, antropòleg, observador perspicaç i animador de tantes iniciatives, parla d'una de les seves manifestacions: la de la cultura popular. Valia la pena dedicar-los una atenció, inèdita en altres anuaris. També aquí es troben, al costat d'una nova dinàmica constatable arreu, tergiversacions i derivacions que són objecte de les advertències de Moya, com poden ser l'empobriment de les activitats creatives a causa, en part, de les normatives limitadores i la incursió comercial que comporten les fires temàtiques.

Fins aquí el comentari del que es troba en aquest anuari. Ara, convé explicitar allò que no s'hi inclou. Un dels inconvenients de col·laborar amb persones fortament involucrades amb els moviments socials és que les urgències de l'acció dificulten els moments de reflexió pausada i d'escriptura. Aquesta és la principal raó per la qual no s'hi troba cap col·laboració específica sobre el procés d'alliberament nacional, tot i que, com no podia ser de cap altra manera, altres treballs s'hi refereixen. Tanmateix, com que en els darrers anys s'ha produït una onada de publicacions, volíem facilitar-ne una llista per a qui volgués aprofundir ja des d'ara en aquesta qüestió, que ha marcat i de quina manera l'any 2012. La constatació agradable que en els darrers dos anys s'han publicat més d'una trentena de treballs sòlids que van des d'aspectes teòrics, lingüístics, polítics i socials fins als més estrictament econòmics, ha impedit incloure-la-hi.

Tampoc no s'hi analitzen temes que es proposaven en el document inicial, com la visió que des de fora tenen de nosaltres i les problemàtiques relacions entre la nostra societat i economia amb la resta del món, el paper de Catalunya en la divisió internacional del treball, la desindustrialització i l'especialització turística creixent, els canvis en el cicle demogràfic, la desigualtat, la vulnerabilitat i l'empobriment, la crisi però sobretot les estratègies de supervivència i d'autonomització, les modificacions i el rapte de l'espai públic, l'evolució de les petites empreses i de l'empresariat, l'ús social de les noves tecnologies. Esmenant-los, es poden suggerir línies de treball que inspirin aportacions futures, sense ignorar que actualment el que articula i pot desarticlar la societat catalana és el lligam entre els moviments socials i els projectes d'afirmació i alliberament nacional.

Voldríem acabar fent un prec i una crida: el primer és el d'activar la capacitat crítica dels que analitzen amb els instruments de la sociologia la nostra realitat i obrir un debat tan necessari per a una clarificació raonada sobre el nostre país i el seu futur. L'Associació Catalana de Sociologia podria acollir-lo i aconseguir, així, una de les seves finalitats fundacionals. La segona es dirigeix a tots els que volen contribuir al proper anuari. Aquest queda obert, dins d'unes regles de rigor i de tractament civilitzat, a tots els que viuen de Salses a Guardamar i de Fraga a Maó, com abans es deia i es torna a dir.

S'acaba l'any dedicat a Calders, Sales i Tísner i comença l'any Espriu. Els tres primers van néixer l'any 1912, van compartir exili mexicà, van tornar i van ser bons cultivadors de la nostra llengua i creadors d'iniciatives culturals. Que la ironia, la lucidesa, la capacitat creativa i el patriotisme obert de tots ells ens acompanyin!